ข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัด
EXCEPTIONS OF THE DEFAULT CREDITOR

ปรางมาศ ตันพิพัฒน์
Prangmas Tanpipat
นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเอกชน
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : om.prangmas@gmail.com
Graduate Student of Master of Laws Program in Private Law,
Faculty of Law, Thammasat University. Email address : om.prangmas@gmail.com
Received : January 3, 2019
Revised : November 26, 2019
Accepted : December 19, 2019

บทคัดย่อ

ข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องของการพิจารณามูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ตามมาตรา 207 ประกอบกับหลักเกณฑ์ในการพิจารณาข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดยังมีความเห็นที่แตกต่างกันของนักกฎหมายว่าจะต้องคำนึงถึงความผิดของเจ้าหนี้เหมือนดังเช่นกับกรณีลูกหนี้ผิดนัดหรือไม่ ทั้งนี้ เมื่อตีความตามตัวบทตามมาตรา 207 จะพบว่า เจ้าหนี้จะไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด ถ้าการไม่รับชำระหนี้เกิดจากการที่เจ้าหนี้มีมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ ซึ่งรวมถึงการชำระหนี้ของลูกหนี้ด้วย แสดงให้เห็นว่าหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดให้ความสำคัญกับพฤติการณ์ที่เจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้โดยไม่ได้นำความผิดของเจ้าหนี้มาเป็นหนึ่งในหลักเกณฑ์การพิจารณาการผิดนัด และเมื่อพิจารณาข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดตามมาตรา 211 และมาตรา 212 พบว่า การที่ลูกหนี้ไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะชำระหนี้ได้ตามมาตรา 211 นอกจากจะเป็นข้อยกเว้นของกรณีที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยตรงตามมาตรา 208 วรรคหนึ่งแล้ว ยังเป็นข้อยกเว้นของกรณีที่ลูกหนี้บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่าได้เตรียมการที่จะชำระหนี้ไว้พร้อมแล้ว เพื่อให้เจ้าหนี้มารับชำระหนี้ตามมาตรา 208 วรรคสองด้วย และสำหรับการพิจารณาเหตุขัดข้องชั่วคราวของเจ้าหนี้ตามมาตรา 212 ศาลควรจะนำหลักสุจริตตามมาตรา 5 มาใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้

คำสำคัญ

ข้อยกเว้น, เจ้าหนี้, ผิดนัด

ABSTRACT

According to the Thai Civil and Commercial Code, exceptions of the default creditor are unclear regarding the legal ground for considering exceptions of default creditors under Section 207, and whether or not, the criteria for considering exceptions of default creditors is based on fault of the creditor like mora debitoris, which vary depending on opinions of the lawyers. Nevertheless, when considering Section 207, the creditor's excuses must be supported or approved by law which includes law concerning performance made by a debtor. In other words, mora creditoris attaches great importance to the circumstance where the creditor does not accept a tender of performance by the debtor without taking into account the creditor's fault. Furthermore, considering the exceptions of the default creditor under Section 211 and 212 shows that the

circumstance where the debtor is not in a position to effect the performance at the time of tender under Section 211 is not only an exception of actual tender of the performance as described in the first paragraph of Section 208, but also an exception of the case where the debtor gives the creditor notice that all preparations for performance have been made and that it is for him to accept it as explained in the second paragraph of Section 208. Lastly, for a temporary event preventing the creditor from accepting the tendered performance under Section 212, the court should take into consideration the good faith principle under Section 5 to maintain fairness for both creditor and debtor.

Keywords

exceptions, creditor, default

บทนำ

การผิดนัดเป็นผลทางกฎหมายที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อเจ้าหนี้และลูกหนี้ตามหลักกฎหมายลักษณะหนี้ เมื่อหนี้เกิดขึ้นลูกหนี้มีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ให้ตรงตามความประสงค์แห่งมูลหนี้ ในขณะเดียวกันหนี้ก็ก่อให้เกิดสิทธิกับเจ้าหนี้ในการที่จะได้รับชำระหนี้ หรือก่อให้เกิดหน้าที่แก่เจ้าหนี้ตามสัญญาต่างตอบแทน หรืออาจเป็นหน้าที่ ซึ่งเกิดเคียงคู่กับสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ตามสัญญาอื่น ทั้งนี้ การที่เจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้ หรือเจ้าหนี้ไม่เสนอชำระหนี้ตอบแทน ผลของการกระทำดังกล่าวอาจไม่ถึงกับทำให้เจ้าหนี้สูญเสียสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ แต่อาจส่งผลให้เจ้าหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด

หลักการเจ้าหนี้ผิดนัด ได้รับการยอมรับและมีการบัญญัติเป็นหลักกฎหมายพื้นฐานที่สำคัญตั้งแต่กฎหมายสมัยโรมัน ซึ่งเป็นหลักการที่มีพื้นฐานมาจากความบกพร่อง (Culpa) เหมือนดังเช่นหลักการลูกหนี้ผิดนัด[1] กล่าวคือ การผิดนัดของเจ้าหนี้ เกิดจากการที่เจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้หรือไม่ให้ความร่วมมือในการรับชำระหนี้จากลูกหนี้ที่ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบ ซึ่งผลของการที่เจ้าหนี้ปฏิเสธนั้นนอกจากจะไม่ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้แล้ว ยังอาจก่อให้เกิดภาระแก่ลูกหนี้ในการดูแลรักษาทรัพย์ที่จะต้องส่งมอบอีกด้วย

สำหรับหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดตามกฎหมายไทย เป็นพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ตรงตามเวลา ถูกต้องตามสถานที่ และถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ พร้อมบริบูรณ์ทุกอย่างแล้ว แต่เจ้าหนี้กลับปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้ ซึ่งผลของการที่เจ้าหนี้ผิดนัดนั้น แม้จะไม่ได้ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้อย่างสิ้นเชิง แต่ก็มีผลให้ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นภายหลังจากเจ้าหนี้ผิดนัด และก่อให้เกิดความรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายบางประการแก่เจ้าหนี้ ทั้งนี้ หลักการเจ้าหนี้ผิดนัดได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 207 ถึงมาตรา 212 ซึ่งหลักการดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันเป็นส่วนใหญ่ โดยหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดเป็นหลักการที่ต้องการจะปลดเปลื้องความรับผิดและภาระต่าง ๆ ให้กับลูกหนี้ที่มาขอปฏิบัติการชำระหนี้อย่างถูกต้องครบถ้วน แต่เจ้าหนี้กลับปฏิเสธไม่รับชำระหนี้โดยปราศจากมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ตามมาตรา 207 หรือกรณีที่ลูกหนี้จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ก็ต่อเมื่อเจ้าหนี้ชำระหนี้ส่วนของตนด้วยพร้อมกันอันเป็นลักษณะของสัญญาต่างตอบแทนตามมาตรา 210[2] ซึ่งในกรณีดังกล่าวแม้เจ้าหนี้พร้อมที่จะรับชำระหนี้ แต่การที่เจ้าหนี้ไม่เสนอที่จะชำระหนี้ตอบแทน เจ้าหนี้ก็อาจตกเป็นผู้ผิดนัดได้ จากหลักการดังกล่าวจะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการผิดนัดของเจ้าหนี้ นอกจากจะมีเกณฑ์ของเวลาในการชำระหนี้เข้ามาเกี่ยวข้องแล้ว หลักเกณฑ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่เจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้ที่ลูกหนี้มาขอปฏิบัติการชำระหนี้ แต่อย่างไรก็ตาม การที่เจ้าหนี้ไม่ยอมรับชำระหนี้ เจ้าหนี้อาจไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดเสมอไป หากเจ้าหนี้มีมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ การที่กฎหมายบัญญัติเช่นนี้ก็เพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าหนี้นำสืบแก้ตัว เมื่อถูกกล่าวหาว่าไม่รับชำระหนี้ ซึ่งเหตุที่เจ้าหนี้อ้างสามารถใช้เป็นข้อโต้แย้งได้มีหลายประการ กล่าวคือ กรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ถูกต้อง และกรณีตามที่บัญญัติไว้ในหลักการเจ้าหนี้ผิดนัด ซึ่งได้แก่ การที่ลูกหนี้มิได้อยู่ในฐานะที่จะสามารถชำระหนี้ได้ตามมาตรา 211 และกรณีที่เจ้าหนี้มีเหตุขัดข้องชั่วคราวตามมาตรา 212 จะเห็นได้ว่าหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดไม่ได้พิจารณาถึงความผิดของเจ้าหนี้เป็นสำคัญ

ในขณะที่หลักการลูกหนี้ผิดนัด เมื่อถึงกำหนดเวลาชำระหนี้แล้ว แต่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ แต่เหตุดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดทุกกรณี กล่าวคือ หนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ที่มิใช่ตามวันแห่งปฏิทิน และหนี้ที่ไม่มีกำหนดชำระหนี้นั้น กฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้ต้องเตือนลูกหนี้เพื่อให้ลูกหนี้ทราบว่าหนี้ได้ถึงกำหนดชำระแล้ว ซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายเปิดโอกาสให้ลูกหนี้ทำการชำระหนี้เป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะตกเป็นลูกหนี้ผิดนัด และหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามที่เจ้าหนี้เตือน ลูกหนี้จึงจะตกเป็นผู้ผิดนัด แต่สำหรับหนี้ที่มี

---

[1] G.A.Mulligan, “Mora,” 69 S. African L.J. 276, (1952), p.295.

[2] พระยาเทพวิทุร (บุญช่วย วณิกกุล), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรียงมาตรา ว่าด้วยหนี้ บรรพ 2 มาตรา 194-353, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนศาสตราจารย์จิตติติงศภัทิย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), น.49.

กำหนดเวลาชำระหนี้ตามวันแห่งปฏิทิน หรือหนี้ละเมิด ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดทันทีโดยเจ้าหนี้ไม่ต้องเตือน จึงอาจกล่าวได้ว่าหลักการลูกหนี้ผิดนัดจะยึดเกณฑ์ของเวลาเป็นสาระสำคัญ นอกจากนี้ หากพิจารณาตามมาตรา 205 ที่บัญญัติว่า “ตราบใดการชำระหนี้นั้นยังมิได้กระทำลงเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ตราบนั้นลูกหนี้ยังหาได้ชื่อว่าผิดนัดไม่” ซึ่งตามบทบัญญัติดังกล่าว ลูกหนี้จะไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด หากการไม่ชำระหนี้ไม่ได้เกิดจากพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ อันได้แก่ เหตุที่เกิดจากเจ้าหนี้ เหตุจากบุคคลภายนอก เหตุสุดวิสัยหรือเกิดจากเหตุอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าหลักการลูกหนี้ผิดนัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะพิจารณาจากความผิดของลูกหนี้เป็นสำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักความรับผิดเป็นเงื่อนไขของความรับผิดในการผิดนัดชำระหนี้

จากการพิจารณาการผิดนัดและความผิดของผู้ผิดนัดจากทั้งสองหลักการข้างต้นจะพบว่า หลักการเจ้าหนี้ผิดนัดและหลักการลูกหนี้ผิดนัดเป็นหลักการที่มีความเกี่ยวข้องกันแต่การผิดนัดของทั้งสองหลักการยังมีความแตกต่างกันในหลายประการทั้งเรื่องของแนวความคิดพื้นฐาน ผลของการผิดนัด และข้อยกเว้นของการผิดนัด นำไปสู่ประเด็นปัญหาในการปรับใช้การตีความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัด เนื่องจากบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังไม่มีความชัดเจน ทำให้การนำมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงนั้นเกิดความแตกต่างกัน โดยผู้เขียนได้ตั้งประเด็นปัญหาเพื่อทำการศึกษาทั้งสิ้น 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่หนึ่ง การพิจารณามูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ตามมาตรา 207 ประเด็นที่สอง หลักเกณฑ์ในการพิจารณาข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัด ประเด็นที่สามข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดตามมาตรา 212 กับเหตุสุดวิสัย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงได้ศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการผิดนัดของเจ้าหนี้ ตั้งแต่กฎหมายโรมันซึ่งเป็นกฎหมายต้นแบบที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดทางกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ทั้งระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายแพ่งเยอรมัน กฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ อย่างเช่น กฎหมายลักษณะสัญญาซื้อขายของอังกฤษ

จากการศึกษาหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดตามกฎหมายต่างประเทศ พบว่า หลักการเจ้าหนี้ผิดนัดเป็นหลักการที่มาจากกฎหมายโรมัน โดยกฎหมายโรมันถือว่าการผิดนัดของเจ้าหนี้เป็นหลักกฎหมายทั่วไป ซึ่งเป็นการกระทำที่มีพื้นฐานมาจากความบกพร่อง เช่นเดียวกับหลักการลูกหนี้ผิดนัด โดยหลักเกณฑ์การพิจารณาการผิดนัดของเจ้าหนี้ประกอบไปด้วย 2 ประการ[3] คือ ลูกหนี้ต้องมีการเสนอขอปฏิบัติการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้โดยชอบ และเจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้โดยไม่มีเหตุอันสมควร แต่อย่างไรก็ตาม หากการที่เจ้าหนี้ปฏิเสธไม่ได้เกิดจากการกระทำของเจ้าหนี้ หรือไม่ได้เกิดจากความผิดของเจ้าหนี้ เจ้าหนี้ก็จะไม่ตกเป็นเจ้าหนี้ผิดนัด แต่สำหรับเหตุที่เจ้าหนี้ยกขึ้นอ้างเป็นเหตุที่เกิดจากความเจ็บป่วยของเจ้าหนี้ หรือสภาพอากาศ กฎมายโรมันถือว่าเจ้าหนี้ไม่สามารถยกเหตุดังกล่าวกล่าวอ้างได้[4] ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของกฎหมายสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ หรือกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

ประเทศเยอรมนี เป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดได้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ตั้งแต่มาตรา 293 ถึงมาตรา 304 ซึ่งกำหนดให้เจ้าหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดได้ใน 2 กรณี[5] คือ เจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้ตามมาตรา 293 และเจ้าหนี้ไม่ชำระหนี้ตอบแทนตามมาตรา 298 แต่หากในเวลาที่ลูกหนี้ชำระหนี้นั้น ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามมาตรา 297 หรือมีเหตุขัดข้องชั่วคราวที่ทำให้เจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้ได้ตามมาตรา 299 เจ้าหนี้ก็อาจจะไม่ตกเป็นผู้ผิดนัด[6]

ในขณะที่ประเทศฝรั่งเศส แม้ว่าประเทศฝรั่งเศสจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เช่นเดียวกับประเทศเยอรมนี แต่ก็มิได้มีการบัญญัติถึงหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดไว้อย่างชัดเจนเหมือนอย่างเช่นประมวลกฎหมายแพ่ง

---

[3] Reinhard Zimmermann, The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition, (Capetown : Juta&Co,Ltd, 1992), p.819 - 820.

[4] *Ibid.*, p.820.

[5] Chung Hui Wang, The German Civil Code, (London : Steven and Son,1907), p.66 - 67.

[6] Ernest J. Schuster., Principles Of German Civil Law, (London : Clarendon Press, 1907), p.161.

เยอรมัน โดยประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ค.ศ. 2016 มาตรา 1345 ถึงมาตรา 1345-3[7] ได้บัญญัติถึงการบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ เพื่อขอปฏิบัติการชำระหนี้ โดยเมื่อถึงกำหนดชำระหนี้และเจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้โดยไม่มีเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ หรือมีเหตุขัดข้องชั่วคราวที่เกิดจากการกระทำของเจ้าหนี้ ลูกหนี้อาจบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้เพื่อให้รับชำระหนี้ได้ โดยผลของการบอกกล่าวจะทำให้ดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นกับลูกหนี้ไม่สามารถคำนวณต่อได้ และความเสี่ยงภัยของทรัพย์จะถูกโอนไปยังเจ้าหนี้ เว้นแต่ภยันตรายเกิดจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของลูกหนี้ หรือความทุจริตของลูกหนี้ ทั้งนี้ การบอกกล่าวของลูกหนี้ไม่ทำให้อายุความหยุดลงตามมาตรา 1345 สำหรับกรณีหนี้เงิน หากเหตุขัดขวางไม่เกิดขึ้นภายในระหว่าง 2 เดือนนับแต่มีการบอกกล่าว ลูกหนี้อาจนำเงินไปวางที่สำนักงานวางทรัพย์ หรือหากหนี้ที่ต้องส่งมอบเป็นทรัพย์เฉพาะสิ่ง ให้เก็บทรัพย์นั้นไว้ในความดูแลของผู้ที่ได้รับมอบอำนาจ และหากไม่สามารถเก็บรักษาทรัพย์เฉพาะสิ่งนั้นได้ หรือการเก็บรักษาทรัพย์เฉพาะสิ่งเป็นการสร้างภาระมากเกินไป ศาลอาจอนุญาตให้ผู้มีอำนาจขายทรัพย์โดยการตกลงส่วนตัว หรือขายทอดตลาด และหลังจากหักค่าใช้จ่ายในการขายแล้วให้นำเงินนั้นไปฝากไว้ที่สำนักงานวางทรัพย์ โดยผลของการวางทรัพย์จะทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้นับตั้งแต่มีการวางทรัพย์หรือส่งมอบทรัพย์ให้อยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 1345-1 โดยค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการบอกกล่าวหรือที่เกิดจากการวางทรัพย์จะเป็นภาระของเจ้าหนี้ตามมาตรา 1345-3

และสำหรับประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แม้ว่าประเทศอังกฤษจะมีบทบัญญัติกฎหมายลักษณะสัญญาซื้อขาย แต่หลักการเจ้าหนี้ผิดนัดก็ไม่ได้มีการบัญญัติไว้โดยตรง มีเพียงการวางหลักการทั่วไปเกี่ยวกับการปฏิบัติตามสัญญาโดยกำหนดให้ เมื่อบุคคลเข้าทำสัญญาแล้วบุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญาหากคู่สัญญาละเลยหรือไม่ปฏิบัติชำระหนี้ตามสัญญา ไม่ว่าความผิดพลาดนั้นจะเกิดจากคู่สัญญาหรือความล่าช้า อาจก่อให้เกิดความรับผิดแก่คู่สัญญาฝ่ายที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญา[8]

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายของแต่ละประเทศไม่ได้บัญญัติหลักการเกี่ยวกับเรื่องเจ้าหนี้ผิดนัดไว้อย่างชัดเจน แต่กฎหมายของทุกประเทศต่างก็มีแนวความคิด วิธีการควบคุม หรือวิธีการเยียวยาลูกหนี้จากการที่เจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้ หรือไม่ให้ความร่วมมือในการรับชำระหนี้ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการยอมรับแนวความคิดที่ว่าเจ้าหนี้ควรจะถูกควบคุมการกระทำบางประการเพื่อไม่ให้แสดงเจตนาร้ายออกมา และเพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองแก่ลูกหนี้ที่ปฏิบัติการชำระหนี้ด้วยความสุจริต

ประเด็นแรก การพิจารณามูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้ตามมาตรา 207

เมื่อพิจารณาถึงความเป็นมาของบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 207 จะพบว่า ต้นร่างของมาตรา 207 มาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 293 ซึ่งหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดตามกฎหมายแพ่งเยอรมันไม่ได้นำความผิดของเจ้าหนี้มาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณา แต่จะพิจารณาตามข้อเท็จจริงที่ว่า การที่เจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้นั้น เกิดจากการที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบหรือไม่ หากลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบแล้ว การที่เจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้นั้น ก็ถือว่าเจ้าหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด ทั้งนี้ การที่มาตรา 207 ได้มีการบัญญัติโดยใช้ถ้อยคำว่า “มูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้”นั้น ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงความหมาย พบว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้ให้คำนิยามหรือมีการให้คำอธิบายไว้อย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาถึงถ้อยคำตามตัวบทภาษาอังกฤษที่ใช้คำว่า “legal ground” ซึ่งหมายถึง มูลเหตุหรือเหตุตามกฎหมาย ดังนั้น ข้ออ้างไม่รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้จะต้องมีกฎหมายสนับสนุน หรือมีกฎหมายอนุญาต[9] ดังนั้น นอกจากข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดที่บัญญัติไว้โดยตรงตามมาตรา 211 และมาตรา 212 แล้ว ยังควรนำหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หมวด 5 ส่วนที่ 1 ว่าด้วยการชำระหนี้ ตั้งแต่มาตรา 314 ถึงมาตรา 324 มาใช้ประกอบการพิจารณา เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้

[7] John Cartwright, “Bénédicte Fauvarque-Cosson, Simon Whittaker French Civil Code 2016,” Retrieved on May 30, 2018, from https://www.trans-lex.org/601101/_/french-civil-code-2016/#head_60,.

[8] Geoffrey Samuel, Law of obligation, (Cheltenham : Edward Elgar, 2010), p.142 - 143.

[9] โสภณ รัตนากร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ), น.244.

ลูกหนี้จะต้องปฏิบัติการชำระหนี้ให้ถูกต้องตามกฎหมาย หรือตามที่ตกลงกับเจ้าหนี้ทุกประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของระยะเวลาในการชำระหนี้ วัตถุแห่งหนี้ สถานที่ในการชำระหนี้

ประเด็นที่สอง หลักเกณฑ์ในการพิจารณาข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัด

เนื่องจากข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้มีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์การพิจารณาว่าการที่เจ้าหนี้จะไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดนั้น จะต้องเป็นพฤติการณ์ที่เจ้าหนี้จะต้องรับผิดชอบเหมือนดังเช่นข้อยกเว้นของลูกหนี้ผิดนัดที่จะต้องพิจารณาความผิดของลูกหนี้ประกอบด้วย ซึ่งในประเด็นปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดความขัดแย้งในการตีความ โดยแบ่งออกเป็น 2 ความเห็น[10] คือ ความเห็นที่หนึ่ง เห็นว่าเจ้าหนี้จะต้องมีความผิดเจ้าหนี้จึงจะตกเป็นเจ้าหนี้ผิดนัด และความเห็นที่สอง เห็นว่าเจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องมีความผิดก็สามารถตกเป็นผู้ผิดนัดได้ จากการพิจารณาเจตนารมณ์และความมุ่งหมายของเจ้าหนี้ผิดนัดตามมาตรา 207 พบว่า ไม่ได้กำหนดไว้ในทำนองเดียวกับลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 205 กล่าวคือ เจ้าหนี้ผิดนัดจะเป็นกรณีที่เจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะไม่รับชำระหนี้ที่ลูกหนี้มาขอปฏิบัติการชำระหนี้ ซึ่งผลของการไม่รับชำระหนี้ไม่ได้เป็นเหตุให้เจ้าหนี้จะมีความรับผิดเพิ่มขึ้น อย่างเช่นกรณีลูกหนี้ผิดนัด เพียงแต่เจ้าหนี้จะเสียสิทธิบางประการเท่านั้น ในขณะที่ลูกหนี้ผิดนัด เป็นกรณีที่ลูกหนี้ชำระหนี้ล่าช้าผิดเวลาซึ่งผลของการไม่ชำระหนี้ให้ทันเวลานั้น เป็นเหตุให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการชำระหนี้ล่าช้าได้[11] ซึ่งจะเห็นได้ว่าเจตนารมณ์และความมุ่งหมายของลูกหนี้ผิดนัด คือ ต้องการให้ลูกหนี้มีความรับผิดเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษนอกเหนือจากที่จะต้องชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความประสงค์แห่งมูลหนี้ ดังนั้น การผิดนัดของเจ้าหนี้ไม่สามารถนำหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการผิดนัดของลูกหนี้มาปรับใช้ได้ เนื่องจากหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดไม่ได้นำความผิดของเจ้าหนี้มาเป็นหลักเกณฑ์การพิจารณาการผิดนัดซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของนักกฎหมายส่วนใหญ่ที่เห็นว่าเจ้าหนี้ไม่จำเป็นที่จะต้องมีความผิดก็สามารถตกเป็นผู้ผิดนัดได้ และสอดคล้องกับแนวความคิดเจ้าหนี้ผิดนัดตามกฎหมายเยอรมัน

สำหรับข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดตามมาตรา 211 เป็นกรณีที่ลูกหนี้ไม่อยู่ในฐานะที่จะสามารถชำระหนี้ได้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ที่จะต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้อย่างจริงจังตามมาตรา 208 วรรคแรก แต่สำหรับมาตรา 208 วรรคสอง ซึ่งเป็นกรณีที่ลูกหนี้บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่าได้เตรียมการที่จะชำระหนี้ไว้พร้อมเสร็จแล้วเพื่อให้เจ้าหนี้มารับชำระหนี้นั้น หากพิจารณาลักษณะของการที่ลูกหนี้ไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะชำระหนี้ได้ตามมาตรา 211 โดยอาศัยการตีความตามตัวบทภาษาอังกฤษที่ใช้คำว่า “not in a position to effect the performance” ซึ่งหมายความถึง ฐานะที่อาจชำระหนี้ให้เขาได้หรือไม่ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพแห่งหนี้หรือความสามารถที่จะชำระหนี้โดยการกระทำทางร่างกาย ซึ่งจะต้องพิจารณาเฉพาะในเวลาที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ หรือในเวลาที่ถึงกำหนดที่เจ้าหนี้จะต้องทำการตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 209 เท่านั้น ประกอบกับเมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 208 จะพบว่าตัวบทกฎหมายของมาตรา 208 วรรคแรก กำหนดให้ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้นั้น ลูกหนี้จะต้องอยู่ในฐานะที่พร้อมที่จะชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ กล่าวคือ ลูกหนี้ในฐานะบุคคลที่จะปฏิบัติการชำระหนี้จะต้องกระทำโดยชอบ ทั้งเวลาในการชำระหนี้ การปฏิบัติการชำระหนี้จะต้องตรงตามวัตถุแห่งหนี้และสถานที่อันพึงชำระหนี้ ในขณะที่ตัวบทกฎหมายของมาตรา 208 วรรคสอง เป็นบทยกเว้นของการขอปฏิบัติการชำระหนี้ตามวรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าหนี้ไม่เปิดโอกาสให้ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้ ซึ่งประกอบไปด้วย 2 กรณี คือ เจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้ และเจ้าหนี้ไม่กระทำการที่จะต้องกระทำก่อนเพื่อรับชำระหนี้ ดังนั้น การที่จะให้ลูกหนี้มาชำระหนี้จึงเป็นการกระทำที่ไม่อาจก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ ทั้งแก่ตัวเจ้าหนี้และลูกหนี้เอง กฎหมายจึงกำหนดให้ลูกหนี้เพียงแค่ทำการบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่าตนเตรียมพร้อมที่จะชำระหนี้แล้ว ก็ถือว่าคำบอกกล่าวนั้นเป็นเสมือนกับการขอปฏิบัติการชำระหนี้ เช่น นาย ก. กู้เงินนาย ข. ไป 1 ล้านบาท มีกำหนดให้นาย ก. นำเงินมาคืนในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2561 โดยในวันที่ 27

---

[10] *เพิ่งอ้าง*, น.245, อ้างจาก Saul Litvinoff, Louisiana Civil Law Treatise, Obligations Book2, West Publishing Co., 1969, p.178.

[11] ครองศักดิ์ กุลธัมนงค์, “เจ้าหนี้ผิดนัด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.81

กุมภาพันธ์ 2561 นาย ก. ได้บอกกล่าวแก่นาย ข. ว่าตนได้เตรียมการเพื่อรับชำระหนี้ไว้พร้อมแล้ว ขอให้นาย ข. อยู่บ้านเพื่อรอรับการชำระหนี้ตามกำหนดนั้น เมื่อถึงกำหนดวันชำระหนี้ นาย ข. บอกกล่าวแก่นาย ก. ว่าตนจะไปธุระที่ต่างจังหวัดในวันดังกล่าวและที่บ้านก็ไม่มีใครที่จะอยู่รับชำระหนี้หากต่อมานาย ข. พิสูจน์ได้ว่าการที่นาย ก. บอกกล่าวว่าเตรียมพร้อมที่จะชำระหนี้แล้วนั้นแท้จริงแล้วนาย ก. ไม่สามารถนำเงินมาชำระหนี้ให้ครบตามจำนวนได้

จะเห็นได้ว่า เมื่อถึงกำหนดวันชำระหนี้ นาย ข. เจ้าหนี้ได้บอกกล่าวแก่นาย ก. ลูกหนี้ว่าตนจะไปธุระที่ต่างจังหวัดในวันดังกล่าวและที่บ้านก็ไม่มีใครที่จะอยู่รับชำระหนี้ จึงเป็นกรณีที่นาย ข. เจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้จากนาย ก. ลูกหนี้ ดังนั้น นาย ก. ลูกหนี้เพียงบอกกล่าวแก่นาย ข. ว่าตนเตรียมการที่จะชำระหนี้เรียบร้อยแล้วก็เสมือนว่านาย ก. ได้ขอปฏิบัติการชำระหนี้แล้ว นาย ข. เจ้าหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 208 วรรคสอง แต่อย่างไรก็ตาม การที่นาย ข. เจ้าหนี้พิสูจน์ได้ว่า ในขณะที่นาย ก. บอกกล่าวว่าเตรียมพร้อมที่จะชำระหนี้แล้วนั้นแท้จริงแล้วนาย ก. ยังไม่สามารถนำเงินมาชำระหนี้ให้ครบตามจำนวนได้ จึงเป็นกรณีที่นาย ก. ลูกหนี้ไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะสามารถชำระหนี้ได้ตามมาตรา 211 เป็นเหตุให้นาย ข. เจ้าหนี้อ้างเหตุรับฟังได้ว่าเป็นการกระทำที่เข้าข้อยกเว้นที่เจ้าหนี้สามารถจะยกขึ้นอ้างเพื่อไม่ให้ตนตกเป็นผู้ผิดนัดได้ตามมาตรา 211 ดังนั้น นอกจากมาตรา 211 จะเป็นข้อยกเว้นที่เกี่ยวข้องกับหลักการที่ลูกหนี้จะต้องขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยตรงตามมาตรา 208 วรรคแรกแล้ว ยังรวมถึงกรณีที่ลูกหนี้บอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ว่าได้เตรียมการที่จะชำระหนี้ไว้พร้อมเสร็จแล้ว เพื่อให้เจ้าหนี้มารับชำระหนี้ตามมาตรา 208 วรรคสองด้วย

และสำหรับข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดตามมาตรา 212 เป็นกรณีที่เจ้าหนี้มีเหตุขัดข้องชั่วคราว ซึ่งเหตุขัดข้องชั่วคราวที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นเหตุขัดขวางที่เจ้าหนี้สามารถยกขึ้นอ้างเพื่อปฏิเสธการรับชำระหนี้ที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบ และเหตุขัดข้องจะต้องเป็นเหตุชั่วคราวเท่านั้น ดังนั้น ในการพิจารณาว่าพฤติการณ์ใดที่ถือว่าเป็นเหตุขัดข้องชั่วคราวที่เจ้าหนี้สามารถกล่าวอ้างได้ จึงเป็นหน้าที่ของศาลในฐานะผู้ใช้กฎหมายที่จะต้องใช้วิจารณญาณและดุลยพินิจในการไตร่ตรองเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ซึ่งการนำหลักสุจริตตามมาตรา 5 มาปรับใช้ ถือเป็นการพัฒนาหลักกฎหมายที่เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสภาพสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ นอกจากนี้ ศาลยังควรพิจารณาถึงประเพณีปฏิบัติในทางการค้าประกอบด้วย เพื่อก่อให้เกิดเป็นบรรทัดฐานในการปรับใช้ต่อไป เช่น นาย ก. รับจะสีข้าวให้นาย ข. นาย ข.เอาค่าจ้างสีข้าวมา เพื่อที่จะชำระหนี้ และจะให้นาย ก. สีข้าวให้ในทันที แต่เนื่องจากวันนั้นเป็นวันตรุษจีนซึ่งโรงสีหยุดทำการเป็นปกติ นาย ก. จึงไม่สามารถที่จะสีข้าวตอบแทนให้ได้ เนื่องจากผู้ประกอบอาชีพโรงสีส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน และวันตรุษจีนถือว่าเป็นวันปีใหม่ของชาวจีนโดยชาวจีนมีความเชื่อว่าไม่ควรจะทำงานในวันนี้ ดังนั้น การที่นาย ข. จะให้นาย ก. สีข้าวให้ในทันทีในวันตรุษจีนนั้นจึงเป็นไปไม่ได้ และไม่ว่าโรงสีไหน ๆ ก็จะไม่เปิดทำการในวันดังกล่าวจึงเป็นเหตุที่ศาลรับฟังได้ว่าเป็นเหตุขัดข้องชั่วคราวของเจ้าหนี้ตามมาตรา 212

จากการวิเคราะห์ลักษณะของเหตุขัดข้องชั่วคราวที่เจ้าหนี้จะสามารถยกขึ้นอ้างเพื่อไม่ให้ตนตกเป็นผู้ผิดนัดข้างต้นนำมาสู่การพิจารณาว่าเหตุขัดข้องชั่วคราวตามมาตรา 212 ที่เจ้าหนี้ยกขึ้นอ้างเพื่อปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้นั้นจะต้องถึงขนาดเพียงใดที่ไม่ทำให้เจ้าหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดได้ เช่น นาย ก. นำเงินที่กู้จากนาย ข. จำนวน 3 ล้านบาท มาชำระหนี้ให้กับนาย ข.ที่บ้านแต่นาย ข. ปฏิเสธที่จะรับการชำระหนี้ดังกล่าว เนื่องจากนาย ข.หากุญแจสำหรับเปิดตู้นิรภัยเก็บเงินไม่ได้ จะเห็นได้ว่า แม้ว่านาย ข. จะมีเหตุขัดข้องชั่วคราวที่สามารถยกขึ้นมาอ้างได้นั้น แต่เหตุขัดข้องชั่วคราวดังกล่าวเป็นเพียงแค่เหตุที่เกิดจากการที่นาย ข. เจ้าหนี้ไม่สะดวกที่จะรับชำระหนี้ในขณะนั้น แต่ยังไม่ถึงขนาดที่นาย ข. เจ้าหนี้จะสามารถยกขึ้นมาอ้างเพื่อไม่ให้ตนตกเป็นผู้ผิดนัดได้ เนื่องจากนาย ข. สามารถที่จะรับชำระหนี้ดังกล่าวมาก่อน และหากุญแจเพื่อมาเปิดตู้นิรภัยเพื่อเก็บเงินในภายหลังได้ หากกฎหมายยอมให้เจ้าหนี้สามารถยกเหตุขัดข้องชั่วคราวใด ๆ ก็ได้ขึ้นมาอ้างเพื่อไม่ให้ตนตกเป็นผู้ผิดนัดนั้น อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับลูกหนี้ที่มาขอปฏิบัติการชำระหนี้

ทั้งนี้ แม้ว่าเจ้าหนี้จะมีเหตุขัดข้องชั่วคราวตามมาตรา 212 เพื่อเป็นข้ออ้างไม่ให้ตนตกเป็นผู้ผิดนัด แต่ในขณะเดียวกันประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 212 ก็ได้มีการบัญญัติวิธีการสำหรับลูกหนี้ที่ต้องการปฏิบัติการชำระหนี้โดยกำหนดว่า หากลูกหนี้ได้มีการบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ล่วงหน้าว่าตนขอปฏิบัติการชำระหนี้ โดยเวลาอันสมควร เจ้าหนี้จะไม่สามารถอ้างเหตุขัดข้องชั่วคราวตามมาตรา 212 ได้ แต่เนื่องจากพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมี

ความแตกต่างในเรื่องของระยะเวลาที่เจ้าหนี้จะสามารถเตรียมตัวเพื่อรับชำระหนี้ได้ เช่น การเตรียมพื้นที่ เพื่อรับมอบสินค้า หรือการสร้างคอกเพื่อเป็นที่อยู่ให้กับสัตว์ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับทั้งลูกหนี้ และเจ้าหนี้ จึงควรจะนำหลักสุจริตตามมาตรา 5 มาใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อกำหนดระยะเวลาการบอกกล่าวล่วงหน้า โดยเวลาอันสมควร โดยลูกหนี้จะต้องกำหนดระยะเวลาบอกกล่าวล่วงหน้าว่าตนจะขอปฏิบัติการชำระหนี้เป็นชั่วโมง เป็นวัน หรือเป็นเดือน ทั้งนี้การกำหนดระยะเวลาบอกกล่าวจะต้องไม่เป็นการสร้างภาระให้แก่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินสมควร

ประเด็นที่สาม ข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดมาตรา 212 กับเหตุสุดวิสัย

เหตุสุดวิสัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 8 หมายความถึง เหตุใด ๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี ไม่มีใครอาจป้องกันได้ แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสบหรือใกล้จะต้องประสบเหตุนั้น จะได้จัดการระมัดระวังตามสมควรอันพึงคาดหมายได้จากบุคคลนั้นในฐานะเช่นนั้น จะเห็นได้ว่า เหตุสุดวิสัยจะเป็นสภาพการณ์อันสุดวิสัยของบุคคลผู้ต้องประสบ หรือใกล้จะต้องประสบ ซึ่งเหตุนั้นจะต้องสุดวิสัยที่ผู้ประสบจะพึงป้องกันได้ อาจหมายความรวมถึงภัยธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บ[12] ดังนั้น เหตุสุดวิสัยจะสามารถนำมาปรับใช้กับข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดได้หรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ตามมาตรา 212 กล่าวคือ หากเหตุสุดวิสัยเกิดขึ้นกับหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ที่แน่นอน กรณีดังกล่าวจะไม่ถือว่าเป็นข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดตามมาตรา 212 เช่น นาย ข. จ้างนาย ก. วาดรูปตนเอง ในวันที่ 30 ตุลาคม 2560ณ บ้านพักของนาย ข. เมื่อถึงกำหนด นาย ก. ได้เตรียมอุปกรณ์เพื่อมาวาดรูป แต่นาย ข. ไม่อยู่บ้าน เนื่องจากนาย ข. เป็นไข้หวัดใหญ่ต้องนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาล ตั้งแต่วันที่ 29 ตุลาคม 2560 เป็นเวลา 7 วัน ทำให้นาย ก. ไม่สามารถปฏิบัติการชำระหนี้ให้แก่ นาย ข.ได้ และนาย ก. ไม่สามารถให้ผู้อื่นปฏิบัติการชำระหนี้แทนตนเองได้อย่างไรก็ตาม หากพฤติการณ์เปลี่ยนไปว่าหนี้ที่ลูกหนี้ต้องปฏิบัติการชำระหนี้ไม่ใช่หนี้ที่มีกำหนดระยะเวลา และมีเหตุสุดวิสัยเกิดขึ้นกับเจ้าหนี้ เช่น นาย ข. จ้างนาย ก. มาวาดรูป โดยกำหนดว่านาย ข. จะต้องวาดรูปให้แล้วเสร็จภายในสองเดือนนับแต่วันที่จ้าง แต่เมื่อเวลาผ่านไปหนึ่งเดือน นาย ก. ได้วาดรูปให้นาย ข. เสร็จเรียบร้อย แต่นาย ข. ไม่สามารถมารับมอบรูปวาดได้ เนื่องจากนาย ข. อยู่ต่างจังหวัด ทำให้นาย ก. ไม่สามารถปฏิบัติการชำระหนี้ให้แก่ นาย ข. ได้ ซึ่งเหตุสุดวิสัยที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้ถือเป็นเหตุขัดข้องชั่วคราวที่เจ้าหนี้ไม่สามารถรับชำระหนี้ได้ตามมาตรา 212 แต่มิใช่เหตุการณ์ที่แยกต่างหากออกมาจากเหตุขัดข้องชั่วคราว

บทสรุป

หลักการเจ้าหนี้ผิดนัดเป็นหลักการที่มีพื้นฐานมาจากความบกพร่อง (Culpa) เหมือนดังเช่นหลักการลูกหนี้ผิดนัด ซึ่งได้รับการยอมรับและมีการบัญญัติเป็นหลักกฎหมายพื้นฐานที่สำคัญตั้งแต่กฎหมายสมัยโรมัน และมีการเผยแพร่แนวความคิดเจ้าหนี้ผิดนัดมาสู่กฎหมายของประเทศต่าง ๆ ทั้งในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ รวมทั้งกฎหมายของไทย

สำหรับระบบกฎหมายซีวิลลอว์ อย่างเช่น ประเทศเยอรมนี หลักการเจ้าหนี้ผิดนัดถูกบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ซึ่งได้รับอิทธิพลและแนวความคิดมาจากกฎหมายโรมัน ทำให้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาการผิดนัดของทั้งสองกฎหมายมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การผิดนัดของเจ้าหนี้เป็นผลมาจากการที่เจ้าหนี้ปฏิเสธ หรือไม่ยอมรับการขอปฏิบัติการชำระหนี้จากลูกหนี้ภายในเวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้ สำหรับประเทศฝรั่งเศส แม้ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เช่นเดียวกับประเทศเยอรมนี แต่กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสกลับไม่มีการบัญญัติถึงหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดไว้ มีแต่เพียงแนวความคิดที่ให้ความคุ้มครองลูกหนี้จากการที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ถูกต้องแล้ว แต่เจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้โดยให้สิทธิแก่ลูกหนี้ในการวางทรัพย์เพื่อปลดเปลื้องความรับผิด ในขณะที่ประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แม้จะได้รับอิทธิพลจากกฎหมายโรมัน แต่ก็มิได้มี

[12] เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), ปรับปรุงแก้ไขโดยมุนินทร์ พงศาปาน, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญชน,2560), น.539 - 541.

การบัญญัติถึงหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดไว้เป็นการเฉพาะ มีเพียงการเยียวยาคู่สัญญาจากการที่คู่สัญญาอีกฝ่ายปฏิเสธที่จะชำระหนี้ตอบแทน

อย่างไรก็ตาม การที่เจ้าหนี้ปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้จากการที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบ เจ้าหนี้อาจไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดเสมอไป หากเป็นพฤติการณ์ที่กฎหมายกำหนดให้เป็นข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัด จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศ พบว่า มีเพียงกฎหมายโรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันเท่านั้นที่มีการบัญญัติถึงหลักการเจ้าหนี้ผิดนัด ซึ่งกฎหมายของทั้งสองระบบมีลักษณะที่คล้ายกัน กล่าวคือ กฎหมายโรมัน เห็นว่าเจ้าหนี้สามารถปฏิเสธการขอปฏิบัติการชำระหนี้จากลูกหนี้ได้ โดยเหตุที่เจ้าหนี้จะยกขึ้นกล่าวอ้างนั้นจะต้องมีเหตุผลเพียงพอที่สามารถรับฟังได้ หรือการปฏิเสธที่จะรับชำระหนี้จะต้องไม่ได้เกิดจากการกระทำของเจ้าหนี้หรือเกิดจากความผิดของเจ้าหนี้ ทั้งนี้ เหตุสุดวิสัยที่เกิดขึ้นจากความเจ็บป่วย หรือสภาพอากาศ กฎหมายโรมันถือว่าเหตุดังกล่าวเจ้าหนี้ไม่สามารถที่จะกล่าวอ้างเพื่อให้ตนไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดได้ เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันที่ได้มีการบัญญัติข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดไว้อย่างชัดเจนใน 2 กรณี คือ กรณีที่ลูกหนี้ไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะชำระหนี้ได้ตามมาตรา 297 และกรณีที่เจ้าหนี้มีเหตุขัดข้องชั่วคราวตามมาตรา 299

สำหรับข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดตามกฎหมายไทยนั้น ได้ร่างมาตราตามแบบประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 297 และมาตรา 299 โดยกฎหมายไทยได้บัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 2 กรณี คือ กรณีที่ลูกหนี้มิได้อยู่ในฐานะที่จะสามารถชำระหนี้ได้ตามมาตรา 211 และกรณีที่เจ้าหนี้มีเหตุขัดข้องชั่วคราวตามมาตรา 212จากการพิจารณาตัวบทกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นำไปสู่การประเด็นปัญหาในการปรับใช้ การตีความข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดหลายประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง หลักเกณฑ์การพิจารณาข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าเหตุที่เจ้าหนี้ปฏิเสธรับชำระหนี้นั้น จะต้องเป็นพฤติการณ์ที่เกิดจากเจ้าหนี้เหมือนดังเช่นข้อยกเว้นของลูกหนี้ผิดนัด

ประการที่สอง การพิจารณาเหตุขัดข้องชั่วคราวของเจ้าหนี้ตามมาตรา 212 ศาลควรจะนำหลักสุจริตตามมาตรา 5 มาใช้ประกอบการพิจารณา โดยจะต้องพิจารณาถึงสภาพสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ ประกอบกับประเพณีทางการค้าและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

ประการที่สาม การพิจารณาว่าเหตุสุดวิสัยที่เกิดขึ้นจะเป็นหนึ่งในข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดตามมาตรา 212 หรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาว่าเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 212 ประกอบด้วย และไม่ว่าเหตุสุดวิสัยจะมีความร้ายแรงเพียงใด หากเหตุสุดวิสัยที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามมาตรา 212 เจ้าหนี้ก็ไม่สามารถอ้างเหตุสุดวิสัยที่เกิดขึ้นเป็นเหตุขัดข้องชั่วคราวตามมาตรา 212 ได้

ข้อเสนอแนะ

จากพิจารณาหลักการเจ้าหนี้ผิดนัดตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทั้งในส่วนของลักษณะของการเป็นเจ้าหนี้ผิดนัด ผลของการที่เจ้าหนี้ผิดนัด และข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดจะพบว่า ในบางประเด็นปัญหาสามารถที่จะนำตัวบทกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ แต่สำหรับประเด็นปัญหาในเรื่องของหลักเกณฑ์การพิจารณาข้อยกเว้นของเจ้าหนี้ผิดนัดตามมาตรา 212 ยังไม่มีความชัดเจนในการนำบทกฎหมายที่มีอยู่มาปรับใช้กับข้อเท็จจริง ผู้เขียนเห็นว่า ควรที่จะนำ“หลักสุจริต” ตามมาตรา 5 มาใช้ประกอบการพิจารณา เพื่อให้การปรับใช้และการตีความเป็นไปด้วยความถูกต้องและเป็นธรรมในเรื่องดังต่อไปนี้

ประการแรก ลักษณะของเหตุขัดข้องชั่วคราวของเจ้าหนี้ที่เจ้าหนี้จะสามารถยกขึ้นอ้างเพื่อไม่ให้ตนตกเป็นผู้ผิดนัด เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าพฤติการณ์ใดที่ถือว่าเป็นเหตุขัดข้องชั่วคราวที่เจ้าหนี้สามารถกล่าวอ้างได้ ผู้เขียนเห็นว่าการที่กฎหมายไม่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน ก็เพื่อเปิดช่องให้ศาลในฐานะผู้ใช้กฎหมายมีการปรับใช้และการตีความให้เหมาะสมกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาถึงสภาพสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ ประกอบกับประเพณีทางการค้าและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นมาปรับใช้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และก่อให้เกิดเป็นบรรทัดฐานในการปรับใช้ต่อไป

ประการที่สอง การพิจารณาเหตุขัดข้องชั่วคราวจะต้องถึงขนาดเพียงใดที่ไม่ทำให้เจ้าหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด ผู้เขียนเห็นว่า การที่เจ้าหนี้จะยกเหตุขัดข้องชั่วคราวที่เกิดขึ้นเพื่อไม่ให้ตนตกเป็นผู้ผิดนัดนั้น หากมีวิธีการอื่นที่เจ้าหนี้จะสามารถรับชำระหนี้ได้ หรือเจ้าหนี้มอบหมายให้บุคคลอื่นรับชำระหนี้แทนได้นั้น เจ้าหนี้ก็ไม่สามารถที่จะยกเหตุขัดข้องชั่วคราวขึ้นอ้างเพื่อไม่ให้ตนตกเป็นผู้ผิดนัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสุจริตในมุมมองที่เป็นหลักของความไว้วางใจที่คู่สัญญาพึงจะต้องปฏิบัติต่อกัน โดยคู่สัญญาจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ได้เสียของคู่สัญญาอีกฝ่ายประกอบด้วย แต่หากกฎหมายยอมให้เจ้าหนี้สามารถอ้างเหตุขัดข้องชั่วคราวที่เกิดขึ้นกับตนได้ทุกกรณี โดยไม่คำนึงถึงความร้ายแรงของเหตุดังกล่าว อาจทำให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นคู่สัญญาได้รับความเสียหายเกินควร

ประการที่สาม ระยะเวลาในการบอกกล่าวล่วงหน้าโดยเวลาอันสมควรตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 212 ผู้เขียนเห็นว่า การที่ลูกหนี้จะต้องบอกกล่าวการชำระหนี้ไว้ล่วงหน้าโดยเวลาอันสมควรนั้น ควรจะต้องพิจารณาโดยอาศัยหลักสุจริตตามมาตรา 5 มาใช้ในการอุดช่องว่างของกฎหมาย และควบคุมพฤติกรรมของคู่สัญญาให้มีการปฏิบัติต่อกันอย่างตรงไปตรงมา เนื่องจาก ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์ ลูกหนี้ไม่สามารถบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้แล้วลูกหนี้จะสามารถมาปฏิบัติการชำระหนี้ได้ทันที อาจจะต้องกำหนดระยะเวลาบอกกล่าวล่วงหน้าเป็นชั่วโมง เป็นวัน หรือเป็นเดือน ทั้งนี้ ในการนำหลักสุจริตตามมาตรา 5 มาปรับใช้นั้น ศาลควรจะคำนึงว่า ระยะเวลาบอกกล่าวจะต้องไม่เป็นการสร้างภาระแก่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินสมควร

บรรณานุกรม

หนังสือ

พระยาเทพวิทุร (บุญช่วย วณิกกุล). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1 ถึง 240. กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2509.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว.. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์). ปรับปรุงแก้ไขโดยมุนินทร์ พงศาปาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560.

โสภณ รัตนากร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2556.

วิทยานิพนธ์

ครองศักดิ์ กุลธัมนงค์. “เจ้าหนี้ผิดนัด.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

BOOKS

Chung Hui Wang. The German Civil Code. London : Steven and Son, 1907.

Ernest J. Schuster. Principles Of German Civil Law. London : Clarendon Press, 1907.

Geoffrey Samuel. Law of obligation. Cheltenham : Edward Elgar, 2010.

Marcel Plantol and George Ripert. Treatise On The Civil Law Volume 2 Part1 Nos.1 to 1657. eleventh edition.

Reinhard Zimmermann. The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition. Capetown : Juta&Co,Ltd. 1992.

ARTICLE

G.A.Mulligan. “Mora.” 69 S. African L.J. 276, 1952.

ELECTRONIC MEDIA

John Cartwright. “Bénédicte Fauvarque-Cosson.” Simon Whittaker French Civil Code 2016, https://www.trans-lex.org/601101/_/french-civil-code-2016/#head_60, May 30, 2018.